

סימן מח

גדרה של מצוות שילוח הקן והאם נוהגת בשביעית

שאלה:

האם יש מצוות שילוח הקן בשנת שמיטה.

תשובה:

א. דעת הרש"ש

מצוות שילוח הקן היא מצוות עשה שאין הזמן גרמא, וא"כ היא נוהגת בכל מקום ובכל זמן. וכן כתב החינוך (מצווה תקמ"ו): "ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות".

אלא שבספר "קן ציפור השלם" (עמ' ק"ד) הביא בשם הרש"ש (הגהות השמ"ש על ספר "עץ חיים" שער ט"ו פ"ג) שאין לעשות מצווה זו בעת התפילה, ולא במ"ט ימי העומר, ולא מר"ה עד שמיני עצרת, כי באותם זמנים אין את העניין של שילוח הקן, ויש שגורסים עוד בדברי הרש"ש, שבזמן הזה, אחר החורבן, אין לקיים את המצווה אף בכל השנה השביעית ובשנת היובל.

ולכאורה הדברים תמוהים, שהרי מצווה זו כנ"ל נוהגת בכל זמן וא"כ כיצד ניתן לבטלה בימים אלו. וכן תמוה, מה הקשר בין ימים אלו לבין אי קיום המצווה.

ואכן בספר "והערב נא" (ח"א עמ' 419 הערה 8) פסק הרב יצחק זילברשטיין שליט"א שיש לקיים את המצווה בזמן זה ואין לבטלה, משום שלא נאמרו הדברים לגבינו אלא רק לנוהגים בכל אורחותיהם עפ"י דברי המקובלים, ואנו אין לנו אלא דברי השו"ע ונושאי כליו. וכן מובא בקובץ מקבציאל (גיליון י') שהעלה הרב יעקב הלל שליט"א, כי פשוט וברור שמצוות שילוח

הקן נוהגת בכל עת ובכל זמן, מאחר שלא שמענו מחכמינו ומהפוסקים, ראשונים ואחרונים, שום איסור בדבר זה. ואף הרש"ש לא התכוון לפטור את מי שנוטל את הקן מלשלח את האם, ודבריו לא נאמרו אלא לגבי מי שרצונו וכוונתו בשילוח האם ולקייח הביצים כדי לקיים מצוות בוראו לשם תיקון המצווה בשורשה בעולמות העליונים, ולתיקון אברי נפשו וגופו המתייחסים לאותה מצווה (כפי שידוע, שלכל מצווה מתרי"ג מצוות יש 'תיקון' מיוחד בעולמות עליונים המתייחס אליה, וכנגדו היא מתקנת אבר מסוים מרמ"ח אברים וגיד מסוים משס"ה גידים).

ואכן דבר זה לא נזכר בשו"ע (יו"ד סי' רצ"ב) בהלכות שילוח הקן.

ב. הסבר דברי הרש"ש

אם נעיין בפרטי מצוות שילוח הקן, אולי נוכל למצוא פשר לדברי הרש"ש הנ"ל.

הרמב"ם במו"נ (ח"ג פרק מ"ח) כותב שהטעם שנאסר לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד (ויקרא כ"ב כ"ח) הוא שמא תצטער האם בראותה את בנה נשחט, "כי אהבת האם וחנינתה על הבן אינו תוצאה של ההגיון, אלא פעולת כח המדמה המצוי ברוב בע"ח כמציאותו באדם" (שם), ודין זה נאמר בשור ושה דווקא, כי בע"ח מבויתים המצויים בקרבת האדם ולכן ביכולתו לדעת מי מהם הם האם ובנה. ומוסיף הרמב"ם וכותב "וזוהו הטעם גם בשילוח הקן, כי הביצים אשר כבר דגרה עליהם בד"כ, והאפרוחים הצריכים

אז אין לו מצווה לקחת את האם ועדיף להניחה לנפשה, כשם שמי שאין לו צורך באכילת בשר עדיף שלא ישחט את הבהמה ואם התחרט ולא אכלה ודאי שאין ברכתו על השחיטה ברכה לבטלה וצ"ע].

אבל במנחת חינוך (מצווה תקמ"ה ד"ה ונוהגת בכל מקום) מביא בשם שו"ת חכם צבי (סי' פ"ג) שמסיק שאף המשלח את האם ולא לקח הבנים קיים מצווה זו. וכן מובא בשו"ת חוות יאיר (סי' ס"ז) וכן בתשובת חת"ס (או"ח סי' ק') וכן בדבר אברהם (ח"ב סי' ח' ענף ט'). וכן מובא בפת"ש (יו"ד סי' רצ"ב ס"ק א') שדן האם זו מצווה קיומית רק כשרוצה את הבנים או שזה מצווה חיובית שאדם חייב אף אם אינו רוצה את הבנים ומסיק בשם החו"י דרמי עליה לזקק לה ובפרט לטעם הזוהר. והוסיף בשם ספר משנת חכמים (ריש הלכות יסוה"ת צפנת פענח שם אות ה') שכתב שכמו שאמרו בציצית דליכא עונש כ"א בעידן דריתחא, ה"ה בזה אם רואה קן ואינו נזקק לשלח את האם מענשי ליה בעת ריתחא, אבל ליכא עונש כמו בעובר על מ"ע המוטלת עליו, דמצוות עשה היינו אם לקח האם והבנים עיי"ש.

ואכן קשה, מהי הסברה לקיים מצווה זו כמצווה חיובית אע"פ שאינו רוצה את הבנים. וראיתי במקור חיים לגר"ד הלוי זצ"ל (ח"ה פרק רנ"ט) שהביא בשם חכמי האמת (תיקוני זוהר בששי ל"ט) טעם למצווה זו"ל "כשישראל מקיימים מצווה זאת הולכת האם המגורשת ובניה צווחים והמלאך הממונה על העופות מלמד זכות וכו' והקב"ה מכנס כל חיילותיו ואומר אין בכם מי שילמד זכות על בני בכורי ישראל ועל השכינה שבגלות ועל ירושלים החרבה וכו' ואז צווח ואומר למעני אעשה וכו' ומתעוררים הרחמים על וכו'".

לאמן, אינן ראוין לאכילה, וכאשר ישלח את האם ופרחה לבדה אינה מצטערת בראיית לקיחת הבנים, ואפשר שיהא זה גורם על הרוב לעזיבת הכל". (שם) בדברי הרמב"ם מבואר "שלא תקח האם על הבנים" פירושו לא לקחת את האם ואת הבנים יחד לשחיטה (כראב"ע דברים כ"ב ו' וכן פירש רס"ג שם וכן הרשב"ם שם) כי זו אכזריות לשחוט את הבנים (הגוזלים) לעיני האם, ולכן ישלח את האם, ורק אז יכול לקחת את הביצים לאוכלם או האפרוחים לשוחטם. ומוסיף הרמב"ם וכותב, שאחר שתשלח את האם מן הסתם תוותר על הגוזלים ולא תיקחם כלל כי ממילא אין הרבה לאכול בהם, ובכך יוטבע באדם מידת הרחמים ויהיה רחמן.

והגר"י קאפח העיר על הרמב"ם (הוצאת מוסד הרב קוק עמ' שצ"ג הערה 28) שמשמע מדבריו במפורש "שאם אין תאוותך גוברת עליך לשלול את הביצים או האפרוחים הנח להם אל תחריד את שלוותם ואל תפריע את מנוחתם, כי כל טעם שילוח האם כדי שתעזובם לנפשם. ולא כדעת הסוברים כי יקרה קן ציפור לפניך חייב אתה להטפל להם אף אם אינך צריך את הוולדות". כלומר, המצווה היא למי שרוצה לאכול את הביצים או האפרוחים וכן את האם שישלח את האם ויקח את הביצים או האפרוחים לאוכלם, וכל עניין המצווה ליטע בנו רחמנות שלא נהרוג הבנים לעיני האם, אך אם אין בנו רצון לאכול האפרוחים או הביצים אין שום עניין לשלח האם ואין מצווה כלל, אלא עדיף לרחם עליהם ולהניח אותם לנפשם. וכן כתב החזו"א (יו"ד סי' קע"ה אות ב'). [ויש לעיין לדעת החזו"א מה הדין אם שילח את האם ולא לקח את הבנים (כי שכח וכדו'), האם לא קיים את המצווה כלל, או שמא אם אין לו צורך בבנים

רחמים בשבת ואין אומרים תחנון, ה"ה עפ"י הקבלה שלא אומרים תיקון רחל בשנת השמיטה. ומכיוון שמצוות שילוח הקן, לסוברים שהיא קיימת גם אם לא מעוניין בגזולים או הביצים, עניינה הוא רק לעורר רחמי שמים, א"כ כפי שאין אומרים תיקון רחל בשנה זו, ולא מעוררים רחמים, ה"ה שאין משלחים את האם ומשאירים הבנים. ולפי"ז ברור מדוע כתב הרש"ש שדבר זה נוהג (לא לשלח האם) בשנה השביעית ובשנת היובל בזה"ז אחר החורבן, דהטעם הנ"ל, לא לעורר רחמי שמים, שייך רק לאחר החורבן.

ג. מסקנה:

א. מצוות שילוח הקן נוהגת בכל מקום ובכל זמן וכן משמע בשו"ע.

ב. נחלקו הפוסקים האם המצווה נוהגת רק כשרוצה לקחת הבנים או הביצים לאוכלם ואז מצווה לשלח האם, או שזו מצווה חיובית לשלח את האם גם כשלא צריך לבנים כלל.

ג. המקובלים כתבו שיש עניין בשילוח האם גם כשלא צריך לבנים, וזה לעורר רחמי שמים על בניו של הקב"ה שגלו מעל שולחן אביהם.

ד. ברש"ש על עץ חיים מובא שאין מקיימים שילוח הקן בשנת שמיטה ויובל לאחר החורבן.

ונראה שכוונתו, שאין לקיים אז שילוח האם כשלא רוצה את הבנים, מפני קדושת שנת השבע שלא מעוררים בו רחמים מרובים כקדושת השבת, וע"כ אין אומרים בו בתיקון חצות תיקון רחל, אך שילוח הקן רגיל כשרוצה הבנים נוהג גם בשנת השבע.

ה. מכיוון שמצוות שילוח הקן כשלא רוצה

עפ"י טעם זה מבואר עניין המצווה גם אם אינו מעוניין לקחת את הבנים – שהרי עצם השילוח של האם מעורר את מידת הרחמים על ישראל, שגם הם נתפרדו מעל אביהם שבשמים, ועל ידי זה מתעוררים רחמי שמים לגאולתם של ישראל. לכן טעם זה שייך רק לאחר החורבן, ולא קודם לכן.

ונראה שהפוסקים שפסקו שיש עניין בשילוח האם גם בלא לקחת הבנים טעמם מתברר לפי דברים אלו, שעניין המצווה בדרך זו הרי היא לעורר רחמים כלפי שמיא לגאולתן של ישראל.

ואילולי דמסתפינא, ניתן לבאר על פי זה דברי הרש"ש הנ"ל. שידוע שימי העומר בעיקרם הינם ימים טובים, שהרמב"ן הגדירם כימים שמחים, כעין חוה"מ המחבר בין פסח לעצרת, ורק ברבות הימים עקב מות תלמידי ר"ע חלה אבלות בימים אלו. ומאחר שנועדו ימים אלו להיות ימי שמחה, יש עניין לא לעורר רחמים בימים אלו, ולכן כתב הרש"ש שאין לקיים שילוח הקן בימים אלו. וכן מר"ה עד שמיני עצרת אלו ימים טובים. (אלא שצ"ע על הימים שבין ר"ה ליו"כ, שהרי הם ימי רחמים וסליחה).

והנה ידוע ששנת השמיטה יש בה מעין קדושת שבת כדברי האלשיך הקדוש (שמות כ"ג י"ב ד"ה ושמא) "ואם כן גם בארץ הקדושה השביעית תחול בה רוח קדושה בשנה השביעית כנודע ליודעי חן", וכן מובא באגרות רא"ה (ח"ב תקנ"ה) "שעל פי סוד הלא קדושת השביעית פועלת גם בזה"ז, עד שאין אומרים תיקון רחל (בתיקון) בחצות של שנת השביעית".

ואולי, מכיוון שיש קדושה בשנת השבע כעין קדושת שבת, לכן כשם שאין מעוררים

הבנים נתונה במחלוקת פוסקים, א"כ הרוצה לנהוג כדעת הרש"ש בשנת השבע יכול לנהוג כן, גם אם לא נוהג בכל אורחותיו כדברי המקובלים, שהרי לדעת החזו"א ועוד, אין מצווה זו נוהגת אלא כשרוצה הבנים לאוכלם בלבד, אך בשילוח ללא לקיחת

הבנים אין מצווה זו נוהגת. ו. ויש שחלקו וסוברים שאין לקיים את דברי הרש"ש אלא רק למי שנוהג בכל אורחותיו עפ"י הקבלה. וכן מובא בספר "והערב נא" (ח"א עמ' 419) בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א ונהרא ונהרא כפשטיה. כנלענ"ד.